

ایدئولوژی مدیریت تحول از منظر اهل بیت علیهم السلام

محبوبه ابراهیمی

کره زمین، زیر پای انسان، تا واپسین لحظات آفرینش به چرخش دوار خود ادامه خواهد داد و این گردش مجالی برای ایستادن انسان باقی نمی‌گذارد. وجود خاکی تا آنگاه که راه می‌رود زنده است و لحظه‌ای توقف و ایستایی او برابر است با سقوط و مرگ. انسان آفریده شد برای تحرک و برای جستجوی تحول و ایجاد تغییر.

حرف ما این است: «با تحول باید سینه به سینه شد. از تحول باید استقبال کرد. تحول را باید مدیریت کرد.»^۱

این تعبیر کوتاه، چکیده‌ای است از اصل مواجهه با تحول که در فرمایشات رهبر فرزانه انقلاب تبلور یافت. به تأکید ایشان «در تفکر اسلامی، حرکت به سوی تحول و پیشرفت در عرصه‌های مختلف زندگی و دستیابی به آفاق جدید دانش بشری یک ارزش است.»^۲ اما باید اندیشید که این ارزش والای تحول‌گرایی را چگونه می‌توان افسار زد و مدیریت کرد و مدیریت آن

نیازمند چه پیش زمینه‌هایی است. ایجاد تحول در جامعه اسلامی آنگاه با اقبال عمومی مواجه می‌شود که امر مدیریت در اختیار شخصیتی الهی قرار گیرد. اگرچه تربیت یافتگان غرب با این عقیده مخالف‌اند و علوم نظیر مدیریت، روانشناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد و نظایر آن را فاقد پسوند اسلامی و یا غیر اسلامی می‌دانند، لکن بر این باوریم که اسلام دارای ارزش‌های عمیق و گسترده‌ای است که می‌تواند به خوبی مدیریت را تحت تأثیر خود قرار دهد. همچنین عقیده راسخ داریم

وزیران و دولتمردان، گردآوردندگان تشکیلات نظام اسلامی هستند که مستقیم یا غیر مستقیم، سازمان‌های اجتماعی را رهبری می‌کنند. از این رو هرگونه دگرگونی در افراد و سازمان‌ها، مستلزم تحول در ایشان است

که جهت‌دهی اسلام به حرکت‌های مؤثر مدیران، در تمامی سطوح جامعه تأثیر گذارده و بزرگ‌ترین نقش را در مدیریت ایفا می‌کند. از این روی شایسته‌ترین معنای قابل بیان برای «مدیریت اسلامی» همین باور است.^۳

ضرورت مدیریت تحول

اهمیت وجود مدیر در رأس هر یک جمع به حدی است که رسول مکرم اسلام ﷺ حتی جمع سه نفره را مستلزم داشتن آن دانسته و تأکید دارند: «إِذَا كَانَ ثَلَاثَةٌ فِي سَفَرٍ فَلْيُؤَمِّرُوا أَحَدَهُمْ؛ هرگاه در مسافرت، تعداد مسافران به سه نفر رسید، باید یکی از آنها مدیریت گروه را بر عهده گیرد.»^۴

از این روست که زمین هرگز بدون حجت باقی نمانده و اولیاء الهی، خالی بودن زمین از ولی و سرپرست را باعث نابودی آن می‌دانند؛ فرموده گهر بار صادق اهل بیت علیهم‌السلام است که: «لَوْ بَقِيَتْ الْأَرْضُ بَعْدَ إِمَامِ لَسَاخَتْ؛ هرگاه زمین بدون امام باشد، از بین می‌رود.»^۵

تحول در مدیر، پیش زمینه تحول در اجتماع
از دیدگاه قرآن و روایات، مدیریت، عمده‌ترین نقش را در تغییر و تحولات داراست.

ضرورت ایجاد تحول در دولتمردان
وزیران و دولتمردان، گردآوردندگان تشکیلات نظام اسلامی هستند که مستقیم یا غیر مستقیم، سازمان‌های اجتماعی را رهبری می‌کنند. از این رو هرگونه دگرگونی در افراد و سازمان‌ها، مستلزم تحول در ایشان است که این امر مدیریت تحول را با مسیری هموار مواجه می‌سازد.

ویژگی‌های مدیر تحول آفرین
مدیر با تمسک به این ویژگی‌ها و ارزش‌ها قادر خواهد بود خود و جامعه را از آفات پیش رو مصون داشته و تحولات پیش رو را به خوبی، هدایت نماید.

الف) ترویج ارزش‌ها
ممکن است جامعه نیازمند تحولات اخلاقی و اجتماعی باشد که بر ارزش‌های خاصی استوار است. برای ترویج این ارزش‌ها و بطلان انحرافات سابق و رایج میان مردم، لازم است مدیر با روانشناسی کامل، افراد جامعه را به این روش پایبند نماید.

برای رسیدن به این هدف، بررسی ارزش‌ها و ملاک اعتبارشان در رأس قرار دارد. پس از آن باید به روش‌های ترویج و رسوخ ارزش‌ها در اذهان و نیز پایبند نمودن افراد به آنها توجه نمود، چرا که ممکن است بسیاری

از افراد، امری را تصدیق کنند، اما در عمل، مخالف آن رفتار نمایند. برای دستیابی به این مهم، مدیر باید توانایی جایگزینی و حاکم نمودن معیارهای صحیح به جای امیال باطل را داشته باشد.^{۱۱}

ب) هدفمندی و آینده‌نگری
«اولین گام در مدیریت، سیاست‌گذاری یا تعیین هدف است.»^{۱۱}
مدیر مصلحت‌اندیش، پس از در نظر گرفتن هدف، راهی را برمی‌گزیند که نه تنها در کوتاه مدت، بلکه در بلند مدت نیز جامعه را در مسیر صلاح سوق دهد.

امیر مؤمنان علی علیه‌السلام آینده‌نگری و تدبیر را مانع پشیمانی می‌خواند و می‌فرماید: «التَّوْبَةُ قَبْلَ الْعَمَلِ يُؤْمِنُكَ مِنَ النَّدَمِ؛ عاقبت‌اندیشی پیش از شروع کار، تو را از پشیمانی ایمن می‌سازد.»^{۱۲}
همچنین آن حضرت در فرآزی دیگر، عاقبت‌اندیشی را از ویژگی‌های انسان‌های مؤمن برمی‌شمارد: «الْمُؤْمِنُونَ هُمُ الَّذِينَ عَرَفُوا مَا آمَنَهُمْ؛ مؤمنان آینده خویش را می‌شناسند.»^{۱۳}
هر که اول بنگرد پایان کار اندر آخر او نگردد شرمسار
مدیر آینده‌نگر به امر مشورت با افراد خیر اندیش بسیار مبادرت می‌ورزد.

ج) صبر و تحمل، لازمه تحول
ایجاد تحول در جامعه با مشکلات و ناهمواری‌هایی مواجه می‌شود که تنها با ابزار صبر می‌توان بر آن فائق آمد. از این رو خداوند حتی در امور عظیمی نظیر رسالت نبی مکرم اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم ایشان را به سلاح بردباری مجهز می‌سازد؛ آنچنان که خطاب به آن حضرت می‌فرماید: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ وَوَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ أَلَمْ يَأْتِ سِينَةَ رَأْسِكَ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ؛ [ای پیامبر!] آیا سینه‌ات را نگشادیم و بار گرانت را از [دوش] تو برداشتیم؟ همان باری که [گوی] پشت تو را شکست.»

